

1920 YILI İSTANBUL BASININDA
İŞÇİ VE SOL HAREKET HABERLERİ

1920, İstanbul açısından da, Ankara açısından da yakın Türk tarihinin hâlâ en karanlık yılıdır. İstanbul'da bu yıl içinde beş hükümet yönetim işlevini görmüştür. 1919 Ekim başından beri iktidarda olan Ali Rıza Paşa kabinesi Mart başlarında yerini Salih Hulusi Paşa kabinesine bırakmış, o da ancak bir ay hükümet etmiştir. (13 Ocakta açılan son Osmanlı Meclis-i Mebusanı 18 Martta şehrin işgalinin pekiştirilmesi ve bazı milletvekillerinin tutuklanması üzerine kapanmıştır.) Damat Ferit Paşanın 4. kabinesi Nisan başından Temmuz sonuna, 5. kabinesi de Ekim ortasına kadar sürmüştür. Daha sonra, Anadolu yanlısı Ahmet Tevfik Paşanın saltanatın kaldırılmasına değin işbaşında kalacak olan 5. hükümeti kurulmuştur.

Meclis-i Mebusan'ın (13 Nisanda) padişah iradesiyle feshi de, Ankara'da TBMM'nin açılması da; M.Kemal Paşa ve arkadaşlarının gıyaben idama mahkûm edilmeleri de, bu ve benzeri kararların kaldırılıp onları veren Nemrut Mustafa Paşa Divan-ı Harbi başkan ve üyelerinin hapse atılmaları da; Sevres Antlaşmasının parafe edilmesi de, Ankara hükümeti ile anlaşmaya varılan Bilecik mülakatı da hep bu yıldadır.

Biz bu ilginç yıldan, işçi ve sol harekete ilişkin bir basın taraması yaptık. Önce tramvay grevini ayrı bir bölüm halinde sunuyoruz. Sonra da karışık haberler sıra geliyor. Yalnız, İstanbul İlkokul Öğretmenlerinin Grevi (Mart) İsmail Göldaş tarafından hazırlanan ayrı bir kitabın (1984) konusu olduğu için onunla ilgili havadisleri seçmemize katmadık. ve Eylül

Basın taramamıza ayrı bir bölüm olarak da, 1922 Kasım ayında öldürülen Hüseyin Hilmi'nin katilinin yargılanmasına ilişkin iki haber ekledik.

İkdam, 10 Nisan 1920

"Tramvay Amelesi Tatil-i Eşgal Edeceklerini Söylüyorlar

İstihbaratımıza nazaran, evvelki gün tramvay amelesince müntehap bir heyet kumpanya müdiriyetine bazı müracaatla metalipte bulunmuşlardır. Ezcümle, saat-i mesâînin sekiz saata tenzili ve ücret-ı yevmiyenin tezyidi ve haftada bir gün tatil addedilmesi talep edilmekte ve bubapta kumpanyaya 12 gün mühlet verilmektedir. 10-15 maddeye baliğ olan metalibat kumpanyaca tervec edilmediği takdirde amelege grev ilân olunacaktır."

İkdam, 11 Nisan

"Tramvay Vatmanlarının Metalibatı

Dünkü nüshamızda zikrettiğimiz tramvay amelesi grevinin, yalnız vatmanların tatil-i eşgal edeceklerinden ibaret olduğu tahkikat neticesinde anlaşılmıştır. Tramvay Şirketine tatil-i eşgal ihtimalini gösteren TSF heyet-i merkeziyesi vatmanlar heyet-i Murahhasa reisi Kenan Efendi, 15 maddeden ibaret Şişli olan metalibatıyla Şirkete ve Nafia Nezaretine müracaat etmiştir. Vatmanlar Şirketten tabii yevmiyelerinin tezyidini ve saat-i mesâîlerinin tahdidini; istikballerinin teminini talep ediyorlar.

Nafia Nezareti, Şirket bir haftaya kadar cevap-ı muvafakat vermezse icabına tevessül edeceğini bildirmiştir. Vatmanlar Şirkete 12 gün mühlet vermişlerdir."

İkdam, 19 Nisan

"Tramvay Vatmanlarının Grevi

Tramvay vatmanlarının metalibatına Tramvay Kumpanyası, Belçika'dan vâki olacak iş'ara göre cevap verileceğini bildirmişti. Amele, Belçika'dan cevap gelinceye kadar işlerine devam karar verdiklerini Nafia Nezaretine bildirmişlerdir."

İkdam, 4 Mayıs

"Tünel ve Tramvay Amelesi Talepleri

Tramvay amelesine yapılmış olan zamaim mezkûr ameale tarafından kâfi görülmediği cihetle, Nafia Nezaretinden tayin edilen memurlar ile ameale Murahhasları arasında müzakere cereyan etmektedir. Tünel amelesi de aynı suretle yeni metalipte bulduklarından Nafia Nezaretince keyfiyet Şirket direktörlüğüne bildirilmiştir.

Diğer taraftan tramvay fabrikası müstahdemini de vatman ve kondüktörlerin metalibine iştirak ettiklerini bildirmişlerdir."

İleri, 10 Mayıs

"Tramvay Amelesinin Metalibatı

TSF ile teşrik-i mesâî eden Tramvay, Tünel ve Elektrik Kumpanyaları müstahdemini..."

İkdam, 12 Mayıs

"İstanbul Tramvay ve Tünelinin Tatili

Amele talep ettiği zammın tamamen kabul edilmemesinden dolayı dünden itibaren tatil-i eşgal etmişler ve tramvaylarla tünel işlememiştir.

Amelenin metalibatı: Şirketin teklifleri - Grev ne kadar devam ede?

Tramvay ve Tünel amelesi zam talebinin şirketçe adem-i kabulü, dün İstanbul'u en büyük iki vasıta-i nakliyesinden mahrum etti; Tramvay ve Tünel amelesinin grev ilân etmesi üzerine dün ne tramvay ne de tünel işlememiştir.

Bu hal, memur, tüccar, amele yüzbinlerce kişiyi şaşırttı. Filhakika sabah keyfiyetten haberdar olmayan birçok halk, tevakkuf mahallerinde birikmiş ve neden sonra greve ağâh olarak yayan yürümeye başlamıştı. Bu suretle işinin başında bulunabilmek için üç saat kadar yürüyenler az değildi.

Vaziyetten istifadeye ilk şitab edenler arabacılar olmuştur. Karaköy, Arnavutköy ve Şişli arasında birkaç eski otobüsün veya otomobil döküntüsünün işlediği görülmüştür. Bunlar adam başına Karaköy'den Arnavutköyüne 40, Ortaköy'e 30, Beşiktaş'a 20 kuruş alıyorlardı.

Maamafih İstanbul tramvaysız ve tünelsiz uzun aylar geçirmişti. Hatırlardadır ki, geçen sene tam bu sıralarda kömürsüzlük yüzünden, tramvay ve tünel haftalarca tatil-i sefer etmişti. Bilet fiyatlarının 4 misli tezyidi suretiyle kömür buhranının önü alındı; ve kömür fiyatı evvelkinden pek farklı olmamakla beraber, hayat bugün geçen seneden daha pahalılaştı.

İstenilen Zam Miktarı

Tramvay amelesi, vatman, kondüktör, makinistleri buna istinaden zam talebinde bulunuyorlar. İlk talebi dermeyan eden vatmanlar yevmiyenin 100 kuruştan 200 kuruşa iblâğını, saat-i mesâînin 8 saate tenzilini istediler. Tramvay Şirketi yevmiyeyi 120 kuruşa çıkarıyor ve saat-i mesâîyi 10'a tenzil ediyor. Amele 150 kuruş yevmiyeye razı olmaktadır. Fakat 8 saat sâyi esas olarak kabulde ısrar ediyor. Ve her saat fazla-i mesâî için 20 kuruş talep ediyor. Bundan başka, amele ileride kendisiyle şirket arasında zuhur edecek bütün mesâîlin hükümet, amele ve şirket murahhaslarından mürekkep bir heyet tarafından tetkikini ileri sürmekte ve bunda da ısrar etmektedir. Filhakika tecziyesi, ihracı talep edilen amelenin harekâtı dünyanın bütün medenî memleketlerinde bu suretle muhtelit bir heyet tarafından tetkik edilir. Diğer taraftan esasen amelenin günde 8 saatten fazla çalışmaması, "Versay" sulh muahedesinde mezkûrdur ve bu muahedeyi imzalayacak her devlet bu ciheti de tekeffül etmiş oluyor. Şirketin bu ciheti kabul eylememesi, amelenin de asgarî tekliflerinde ısrar etmesi nihayet bugünkü vaziyeti ihdas etti.

Amelenin İsrarı

Haber almışımıza göre, amele son 15 günlüklerini pek yakında almışlardır. Binaenaleyh birkaç gün için geçim hususunda sıkıntı çekmeyeceklerdir. İlerisi için de bazı tasavvurlarda bulunmaktadır. Hatta işittiğimize göre, amele Avrupa amele heyetlerine müracaat etmeye karar vermişlerdir. Aralarında tesanüt

mevcut olduğu da, dün hiçbir amelenin işe başlamak istememesinden anlaşılıyor. Hatta, Şirket sabık amelesinden birkaçını bularak bunların delâletiyle Beşiktaş'tan bir iki araba çıkarmak istemişse de muvaffak olamamıştır. Binaenaleyh grevin bugün yarın hitam bulup bulamayacağını kestiremeyiz. Maamafih pek uzun sürmesine her iki taraf için de imkân göremediğimiz tatilin hemen hitama ermesi için hükûmetin şiddetle delâlette bulunacağını ümit ederiz.

Gerek Şirket ve gerek amelege kabul edilen mevad

- 1- Yerinden kalkamayacak ve bir yere gidemeyecek kadar hasta olan her amelenin sâkin olduğu mahale Kumpanya tarafından birer doktor izamı;
- 2- Müstahdeminden biri bir kaza neticesinde malûl olursa veyahut uzun müddet hizmeti hasebiyle ihtiyarlarsa o ameleye münasip bir miktarda tazminat itası;
- 3- Beşiktaş ve Aksaray'daki müstahdemîn hastalandıkları vakit Şişli'deki tabip ve eczahaneye gidemeyecekleri cihetle, şimdiki usul-ü merkezînin ilgası ile Aksaray ve Beşiktaş'ta birer eczahane küşadı ve buralarda birer doktor bulundurulması;
- 4- Bir amelenin esnay-ı vefatında masarif-i tedviniye ve masarif-i saire olmak üzere münasip miktarda bir meblâğ itası;
- 5- Ameleye mahsus iane sandığı hesabının ameale tarafından tayin edilecek murahhaslar tarafından dahi teftiş edilmesi;
- 6- Mazeret-i meşruasına binaen mezuniyet istihsal eden amelenin tatil günü mezuniyet gününe mahsup edilmemesi;
- 7- Emniyeti suistimal, tâbir-i aherle sirkat maddesinden ve diğer esbattan dolayı vatmanların metalibatını havi istidada 11. maddede mezkûr heyet kararıyla açığa çıkarılacak her vatmana Şirket tarafından üç aylık maaşının itası.

Şayet hastalık amelenin suhâlinden münbais ise hâl-i hâzırdaki usul tatbik edilecektir.

Tramvay Şirketinin İzahatı

Dersaadet Tramvay Şirketinden; tatil-i eşgal vatmanlar tarafından ibraz olunan bir programın bazı aksamı müfrit olduğundan nâşi şirketçe kabul edilememesinden husule gelmiştir.

Talep edilen ücretler zammiyatı ita' olunamadı. Çünkü meselâ vatmanların ücret-i yevmiyeleri 1335 Martında 56 kuruş iken 1335 Nisanında 80 kuruşa ve Teşrinisanide 100 kuruşa çıkarılmıştı. Elyevm bu ücret 120 kuruşa iblâğ ve ondan başka her sene-i hizmete mukabil yevmî 2,5 kuruş kıdem tazminatı ilâve olunmuştur ki, bu cihetle vasatî olarak yevmiye 125 kuruşa baliğ olmaktadır.

Hiçbir metalibatta bulunmadıkları halde, Şirketimizin memurîn-i sairesine dahi buna münasıl zammiyat ita' edilmiştir. Bunlardan maada, hareket dairesi müstahdemînine bilvasıta mühim menafî de temin olunmuştur.

Libas, hizmet-i sıhhiye ve ilâç bilâ-ücret olduğu gibi hastalık münasebetiyle gayubet ve 10 günlük mezuniyet zamanında ücretler tediyeye edilmektedir.

Menafi-i umumiyeye hizmet için 1335 senesi Teşrinievvelinden beri tarifelerde külliyetli tenzilât icra etmiş olan Şirket elyevm bu mühim tezyid-i ücret ile beraber müstahdemînin talep ettiği vechile saat-i mesâînin de tenkisini kabul edememiştir."

İkdam, 13 Mayıs

"Tramvay ve Tünel Grevinin Devamı

Gerek Şirket ve gerek amele tekliflerinde ısrar ediyor; Şirket ve hükümet arasındaki müzakerat - Hükümet müdahale etmeyecek - Yevmiye ve saat-i mesâî meseleleri - Şirketin bir teşebbüsüne cebir ve şiddetle mukabele

Tramvay ve tünel amelesinin grevi dün de devam etmiş ve iki günden beri İstanbul tramvaysız ve tünelsiz kalmıştır. Bilhassa dünkü günün yağmur ve çamuru, halka tramvayı çok aratmıştır. Fevc fevc memur, işçi, esnaf kafileleri sabah mutaddan bir iki saat evvel yollara düşmüş; akşam karanlıklarda bile birçok kadın ve çocuk yollarda kalmıştı.

Amele metalibatından dün de hiçbir tenzilde bulunmamış ve Şirket de teklifatında ısrar etmiştir. Yani amele günde asgarî 150 kuruş ve 8 saat sâ-y istiyor. Şirket günde 120 kuruş vererek buna mukabil saat-i mesâînin de 10 olacağını tekrar ediyor.

Dün de yazdığımız gibi, saat-i mesâî Versay sulh muahedenamesiyle 8 saat üzerinden tayin edilmiştir. Muahedenamemiz metni henüz malûm değilse de, bu 8 saat sâ-yi sulh imzalayan her devlet kabule mecbur olmuştur. Binaenaleyh, bunun karîben suret-i katîyede halli pek muhtemeldir.

Yevmiye meselesine gelince; Şirket muhtelif zamanlarda memur ve müstahdemlerine zam icrasından hâli kalmadığını dermeyer ederek talep edilen miktarı fazla buluyor.

Masraf ve Varidat

Bir hesaba göre, Şirket amelenin talebini kabul ederse, bütçesine ayda 10 bin liraya yakın masraf açmış olacaktır. Fakat tramvay amelesinin ellerinden geçen para miktarından aldıkları vasatî hesaba göre günde tramvay hasılatı 5,500 lira etrafındadır. Halbuki masrafı bunun onda [yüzde !] altısına bile tekabül etmeyecek raddede bulan amele taleplerinin şirketçe tervicini pek müşkil addetmemektedir.

Şirket ve Hükümet

Şirket ve amele murahhasları arasında telif-i beyne memur edilmiş olan Şehremaneti Şirketler Komiseri Nebil ve Nafia Nezareti Turuk ve Muabir Şubesi Müdürü Ferit Beyler ile Şirket murahhasları tarafından evvelki gün yapılan içtimâda dün 60 arabanın işlemeşi takarrür eylemiş idi. Grevcilerin dün sabahki mümanaatları üzerine buna da imkân hasıl olamamıştır. Haber aldığımız göre, grevciler meyânında çalışmaya taraftar bir grup vardır. Şirket bu gruptan 70 vatman elde etmeğe muvaffak olmuş ve 60 arabayı işletmeğe teşebbüs etmiş ise de, diğer grevciler dün depolara hücum ederek arabaların çıkarılmasına mümanaat eylemişlerdir. Hatta bunlardan bir kısmı yollara yatarak kendilerini ezmeden arabaların geçemeyeceğini söylemişlerdir.

Grevci Amelenin Miktarı

Hâl-i hâzırda greve iştirak eylemiş olan amele ve müstahdemînin miktarı 700 kadar olup, bunlardan kanunî olarak grev ilân etmek hakkını haiz olanların miktarı ancak 240'tır. Diğer bir kısım müstahdemîn greve iştirak eylemiş iseler

de, grevleri makul ve makbul sayılmamaktadır ki, tünel amelesi de bu meyandadır. Bu gibiler hakkında Tatil-i Eşgal Kanununun madde-i mahsusu mucibince muamele-i lâzimenin icrası için Polis müdüriyetine keyfiyet yazılmış olduğu haber alınmıştır.

Şirketçe grevin iki günden ziyade imtidat edemeyeceği kuvvetle ümit olunmaktadır idi. Fakat grevciler bir cemiyetten müzaheret-i maliyenin temin edildiğini beyan eylemektedirler.

Tramvay Grevine Hükümetin Müdahalesi

Hükümetin tramvay amelesi grevine müdahale etmemeğe karar verdiğini ve yalnız Şirket ile grevcilerin nukat-ı nazarlarını telife gayret edeceğini Moniteur gazetesi yazıyor. Hükümet bu babta Nafia Nezareti ile Şehremanetine talimat ita' etmiştir. Evvelki gün ameale ve kumpanya murahhasları Şehremanetinin Şirket nezdindeki komiseri Nebil Beyin nezdinde içtimâ ile müzakeratta bulunmuşlardır.

Tramvay Grevi ve Şehremaneti

Tramvay amelesi grevinin netayıcı hakkında Bosphore gazetesi muharrirlerinden biri, Şehremanetinde ve Nafia Nezareti de tahkikatta bulunmuştur. Şehremanetinde Emanetin grevlerin zuhurunu men' için birçok tavassutta bulunduğu, el-yevm Şehremanetinin vazifesini hitam bulmuş addettiği ve hem kumpanyayı ve hem de ameleyi memnun edecek bir suret-i tesviye bulmak vazifesinin hükümete ait bulunduğu beyan edilmiştir. Nafia Nezareti müsteşarı da bu son nokta-i nazarı teyid etmiştir."

İkdam, 14 Mayıs

"Tramvay ve Tünel Grevinin Devamı

Zam, Yevmî Mesâi Müddeti ve Hafta Tatili Meseleleri

Amele ve Şirket arasında üç büyük mesele esas ihtilâfı teşkil etmekte devam ediyor

Tramvay amelesinin grevi devam etmektedir. Dün grevin üçüncü günü idi. Yağmurun devamı, tramvay ve tünelsizlik yüzünden halkın maruz kaldığı müşkilâtı pek ziyade arttırmıştır. Maalesef henüz ameale ile şirket arasındaki ihtilâf halledilememiştir.

Dün bir ameale murahhası grevlerini şu suretle bize anlatıyordu:

- Şişli, Aksaray ve Beşiktaş depoları ve fabrikaları amelesiyle tünelde çalışanlar 1 Mayıs'ta usulü dairesinde Nafia Nezaretine müracaat ettiler ve hükümetin tavassut etmesini rica ettiler. Aradan on gün mürur ettiği halde kumpanya murahhaslarını tayin etmemiş ve keyfiyeti Belçika'dan istizan edeceğini Nezarete bildirmekle iktifa etmişti.

Halbuki ameale, Kumpanya ile Hükümet-i Osmaniye arasında akdolunan mukavele-name mucibince merkez-i idarelerinin İstanbul'da olduğunu bilbeyan Şirketin bu cevabını reddetmiştir. Biz de bunun üzerine hakkımızın tezahür edeceğinden emin olarak grev ilân ettik. Bu kat'iyen kanunîdir. [Yurt?] haricinde muavenet-i nakdiyesini temin ettiğimizden bu grevimizde devam edebilecek bir haldeyiz. Grev haklarımızın tezahürüne kadar devam edecektir.

Dünkü Teşebbüsler

Dün Kumpanya muhtelif sebeplerle terk-i mesâî eden eski vatmanlarını davet ederek araba çıkarmak teşebbüsünde bulunmuşsa da grevcilerin mümanaatı bu teşebbüsü akim bırakmıştır.

Amele Heyet-i Müttehidesinin Müzaheret-i

Dün şehrimizdeki diğer amele heyet-i müttehidesi Tramvay ve Tünel amelesine müracaat ederek grevlerini takdir ettiklerini ve taleplerinin is'afı için bütün kuvvetleriyle kendilerine müzaheret etmeğe amade bulduklarını temin eylemişlerdir.

Yeni Bir Talepname

Haber aldığımızı göre, grevciler tarafından Kumpanyaya;

- 1- Grevden dolayı ameleden hiçbirisinin tard ve mes'ul addedilmemesi.
 - 2- Zamaimin 1 Mart tarihinden itibaren verilmesi.
 - 3- Tatil-i eşgal yevmiyelerinin ve amele tarafından ihtiyar olunan masarifin kumpanya tarafından ita'sı
- gibi üç maddeden mürekkep yeni bir talepname ita' edilmiştir.

Şirketler Komiserinin Fikri

Şehremaneti Şirketler Komiseri Nebil Bey bir muharririmize demiştir ki:
- Amelenin hukuku son derece himaye edilmiştir; bu kabul edilmiş olan (11) madde ile de sabittir. Dün yeniden şirket nezdinde bazı teşebbüsatta bulduk. Çünkü grevin devam ve imtidadından halk pek mutazarrır olmaktadır. Aldığım cevab-ı şifahîde şirketin son üç maddeyi kabul etmemekte ısrar eylediğini anladım. Şirket yevmî varidatının 5-6 bin lira raddesinde olduğunu ve bununla amele ücreti, kömür, elektrik, hissedaran temettuu vs. gibi masarifatı koruyamadığını bildiriyor. Harp dolayısıyla yapmış olduğu ikrazat ve bunun faizlerini henüz ödeyememiş olduğunu da ileri sürüyor ve bu son zamaimi kabul edecek olursa bütün muamelâtın altüst olacağını beyan ediyor.

Netice olarak şunu söyleyebilirim ki, şirket daha bazı müsaadat icrasına taraftardır. Ücürat meselesinde arada kalmış olan cüz'i fark da hüsn-ü surette intac edilebilecektir. Bütün mesele bir madde etrafında toplanmaktadır ki, bu da saat-i mesâî ve hafta tatili meselesidir. Şirket bunu kabulde bazı mühim mahzurlar ve mazeretler görmekte olduğundan itiraz eylemekte, amele de bunun adem-i kabulü takdirinde grevin devam edeceğini bildirmektedirler. Maamafih ümit ederim ki, mesele yakında halledilecektir.

Nafia Nezaretinde Bir İçtima

Dün Nafia Nezareti vekili ve Evkaf Nâzırı Osman Refet Paşa Nafia Nezaretine gelerek Tramvay Şirketi direktörüyle grev ilân etmiş olan tramvay amelesi murahhaslarından bazılarını Nafia Nezaretine davet etmiş şirket ve amelelerin uyuşarak greve nihayet vermeleri lüzumuna dair ihtaratta bulunmuştur.

Amelenin İtizarı

Tramvay ve Tünel Kumpanyaları Amelesi Heyet-i Müttehidesinden;

Şimdiye kadar gayet az bir ücret: 75-90 kuruş mukabilinde yevmiye 16 saat çalıştık. Hayatın fevkalâde pahalılaştığı bir zamanda biz yine bu kadar az

bir paraya kanaat ederek sesimizi çıkarmadık. Kumpanyadan hiçbir şey istedik. "Ağlamayan çocuğa meme vermezler" fehvasınca, Kumpanya bizim kanaatkârlığımızla mebsuten mütenasip olarak tazyikini, şiddetini, cebrini tezyit etti. En ufak bir kusuru vesile ittihaz ederek cezalar kesmeğe başladı.

Bu suretle yevmiyemiz günde 45-50 kuruşa tenaküs etti. İşte biz zavallılar bu kadar cüz'i bir para ile aylardan beri ailemizi, çocuğumuzu, çoluğumuzu geçindirmek için çalıştık. Kuru ekmeği yavrularımıza gözyaşlarımızla ıslatarak yedirdik. Üşüdük, titredik. Ciğerpârelerimizi soğğun şiddetinden yorgan altında muhafaza ettik. Yevmiye 50 kuruşla ekseri günler kuru ekmeği bile bulamayarak aç bilâç yattık, uyuduk. Müstahdemînin bu sefaletine karşı, Kumpanya sırtmaktan, istihza etmekten başka bir şey yapmadı. Ayda lâakal (80) bin lira bir kâr temin ettiği halde bizim bu halimizle alay etti ve elân da ediyor. Fakat artık tahammülümüz kalmadı. Artık aç yatmaktan, yangın yerlerinde, kulübelerde, mahzenlerde yatmaktan bıktık, usandık. Kumpanyadan her gün kuru fasulye yiyebilecek ve vücudumuzu biraz ısıtacak, bodrumlarda yatacak kadar bir para istedik. Fakat Kumpanya bunları da bize çok gördü. Beş çocuğuyla bir karısını, bir de kendisini geçindirmek mecburiyetinde bulunan bir zavallıya günde (150) kuruş vermek istemiyor. Bizim bu halimize şehrimizde bulunan herkes acıdığı, bütün ecnebiler bile hürmet ettiği halde, Kumpanya gülüyor, eğleniyor. Şirket bize yevmiye (150) kuruş verse ve diğer taleplerimizi de kabul etse, ayda azami on bin lira daha sarfetmiş olacak ki, yine kendisine mahiye 70 bin lira kalacak. Bizim haklarımızı müdafaa etmesi lâzım gelenler Kumpanya ile birleşerek sefaletin son derecesine düşen biz zavallıları yumruklamak, beynimizi ezmek istiyorlar. Döğüyorlar, biz bunlara da tahammül ediyoruz. Ve hiç sesimizi çıkarmıyoruz. Hakkımızı kazanmak, karnımız tok çalışmak için metin ve azimkâr olarak sabır ve sükûnetle bekliyoruz. Kafalarımız tramvay arabalarının tekerleklerinin altında kesilmedikçe, çocuklarımız, karılarımız arabalar altında ezilmedikçe hakkımızdan vazgeçmeyeceğiz.

Muhterem ahalinin bu vaziyet-i elimimizi nazar-ı dikkate alarak bizi mazur görmelerini rica ederiz."

İkdam, 15 Mayıs

"Tramvay ve Tünel Tatil-i Eşgalinin Devamı
Grevin Dördüncü Günü

İstanbul tramvay ve tünelinin tatili üzerinden dört gün geçmiş bulunduğu halde henüz mesâiye yeniden başlanacağına dair hiçbir emare yoktur. Filhakika gerek amele ve gerek şirket tekliflerinde ısrar ediyorlar. Esasen iki taraf murahhasları doğrudan doğruya müzakereye girişmemişlerdir.

Amele murahhasları dün diyorlardı ki:

(2 satır tay' edilmiştir)

birisi tâdilen ve diğeri aynen yalnız (7) madde kabul olunmuştur ki, zaten bunlar tâli mevaddan ibarettir.

İlk 4 maddeyi -ki, zam, saat-i mesâinin tenkisi, haftada bir gün istirahat ve fazla saatler için 1,5 misli ücret taleplerini ihtiva ediyor- [şirket] müzakere etmek bile istemedi.

Anlaşıyor ki, nihayet ameleler kendi işini kendi eliyle görmek mecburiyetinde kalacaklardır. Biz de nihayete kadar sebat edeceğiz.

Dahiliye Müsteşarının Beyanatı

Dahiliye Müsteşarı Refik Bey, tramvay ve tünel grevleri hakkında hükümetin nokta-i nazarını karşı gazetelerinden birine bervech-i âti izah etmiştir.

(3 satır tay' edilmiştir)

yalnız serbestî-i sây ve ameli muhafaza için grevcilerin her ne vasıta ile olursa olsun yeniden işe başlanmasına mümanaat etmek arzularını men' zımında Polis müdüriyetine evamir-i lâzime ita' ettik.

Amelenin Bir Müracaatı

Dün tramvay ve tünel amele heyet-i murahasası Polis müdüriyetine istida ile müracaat ederek Hükümet-i Osmaniye ile Tramvay Kumpanyası arasında mün'akit 28 Kânunuevvel 326 tarihli mukavelenamenin 16. maddesi mucibince Kumpanyanın kâffe-i hututta teb'a-i Osmaniye'yi istihdam etmesi musarrah olduğu ve halbuki: elyevm ecnebi teb'asında bazıları istihdam ettiği ve şu halin ise mezkûr mukavelenameye mugayir olduğunu ve yine 11 Mart sene 330 tarihinde irade-i sen'iyeye iktiran eden nizamname-i mahsus mucibince acemi olanların ve elinde vatman vesikası bulunmayanların araba çıkarmaları hükümet-i sen'iyeye kat'iyen men' edilmiş olduğu ve bu gibi adamlara araba çıkartmak için vaki olacak teşebbüsün hükümetçe men' edilmesi lâzım geldiğini beyan etmişlerdir."

İkdam, 16 Mayıs

"Tramvay ve Tünel Grevinin Hitamı

Amele yevmiyesine birer miktar zam
Biletlerin tezyid-i fiyatı

Dün akşam tramvay ve tünel grevi hitama ermiş ve akşam saat 9'da depolardan vagonlar çıkmıştır. Binaenaleyh 11 Mayıs'ta başlayan tramvay ve tünel grevi dört gün 13 saat devam etmiştir. Bu müddet zarfında ameleden bir kısım-ı âzâmının çoluk çocuğu gerek Şişli'de ve gerek Aksaray'da depoların önünde aram etmekte idiler. Bunlar Kumpanya tarafından müteaddit defalar teşebbüs edilen "vagon çıkarma" ameliyesine yollar üzerine yatarak mani olmuşlardır. Hatta dün Aksaray'da bunların üzerlerine su dökmek suretiyle yollar açılmak istenilmişse de tehdit büyümüş ve bu da akamette neticelenmiştir.

Şirket grev yapan amele arasında çalışmak isteyenlerin bulunduğunu beyan etmişse de, Polis müdürü bir muharririmize, bilhassa bunu tahkik için amele arasına polis memurları gönderdiğini, fakat ittihattan ayrılmak isteyen kimseye tesadüf edilmediğini beyan etmiştir.

Grevin Suret-i Hitamı

Nihayet dün, amele murahaslarından birkaçı Sadrazam Paşa hazretlerine müracaat etmişler ve Ferit Paşa hazretlerinin delâletiyle amele ve şirket arasında bir itilâf zemini ihzar edilmiştir.

Nafia Nezaretinde dün akşam hükümet, şirket ve amele murahasalarının

içtimâî neticesinde günde 9 saat mesâî, haftada bir gün tatil esasları kabul edilmiştir. Yevmiyelere gelince, vatmanların asgari 130 ve sene-i kıdemlerine göre azami 160 kuruş almaları, diğer ameleden yevmiyeleri 70 kuruştan az olanların yevmiyelerinin 100 kuruşa iblâğı ve diğerlerinin yüzde 30 zam almaları takarrür etmiştir. Günde 9 saatten fazla çalışanlara saat başına 20 kuruş zam edilecektir. Bu zam, Mayısın 1. gününden itibaren edilecek; fakat grev günleri hariç bırakılacaktır.

Dün akşam TSF ["Muhterem Ahali" başlıklı] bir beyanname ile amele murahhaslarının yazdığımız şerait altında "hükûmetin icbarı" ve tazyiki] üzerine metaliplerinden büyük fedakârlıklar iktihamına katlanarak bugünden itibaren işe mübaşeret etmeğe karar verdiklerini bildiriyor ve diyordu ki:

"Bunlardan maada, mukaddema Şehremanetinde in'ikat eden celselerde tarafeince kabul edilen ve gazetelerde intişar eden (7) madde dahi kabul edilmiştir. (ihkakı)

Binaenaleyh amelenin muhik ve meşru taleplerinin is'afı) yolunda giriştikleri bu mücadelede diğer işçi arkadaşlardan ve [bazı] gazetelerden gördükleri müzaherete ve muavenete son derece müteşekkirdirler."

Biletlere Zam

Kumpanya ameleye yaptığı bu zammın açığını halktan almayı bermutad ihmal etmemiştir. Filhakika tünel için 1. mevki 2 kuruş iken 100 para, 2. mevki 40 para iken 50 para olacaktır.

Diğer taraftan tramvay biletlerine de alesseviye (yüzde 25) zam icrası takarrür etmiş ve arz-ı atebe-i âliye kılınmıştır."

İkdam, 20 Mayıs

"Tramvay Amelesinin Tekrar Müracaatı

Dün tramvay amelesi murahhasları tekrar Nafia Nezaretine müracaat ederek tramvay şirketinin imzaladığı itilafname ahkâmına riayet etmediğinden dolayı beyan-ı şikâyet eylemişlerdir. Amelenin beyanına nazaran, şirket elyevm iki şartı tatbik etmemektedir.

Keyfiyet tramvay şirketinden istifsar olunacaktır. Kumpanya bunlara riayet etmediği takdirde amele yeniden grev ilân edeceğini bildirmektedir."

İkdam, 24 Mayıs

"Tramvay Amelesinin Metalibi

Tramvay şirketinin ahiren grev ilân etmiş olan tramvay amelesine karşı taahhüdâtına riayet etmediğinden amele murahhaslarının tekrar izhar-ı şikâyet eyledikleri yazılmıştı. Şirket haftada bir [gün] tatil tatbikine başlamış olduğu gibi zamaim ita'sı hakkında da amele murahhasları ile müzakerede bulunduğundan yeniden grev yapılması ihtimali bertaraf edilmiştir."

İkdam, 26 Mayıs

"Tramvay Amelesi - Saat-i Mesâî ve Zamaim Meseleleri

Tramvay kumpanyası ile amele arasındaki ihtilâf-ı âhir had bir şekilde

değildir. Esasen kumpanyanın henüz tatbikine başladığı yalnız amelenin günde 9 saat çalışmasını temin meselesi olup, bu da muhtelif mahallerden hareket edecek arabaların seyrüseferlerinin tanzimi ile vatman ve biletçilerin bu tarifeye nazaran istihdamlarıyla temin edileceğinden, kumpanya mezkûr seyrüsefer tarifelerini sırasıyla tatbikine başlamıştır. Bu işin Haziranın onuna kadar kâmilan ikmal edileceği ameleye bildirilmiştir.

Yalnız ameale murahhaslarından biri dün Nafia Nezaretine müracaatla zamaimin Mayıs iptidasından itibaren itası için Nezaretin tavassutunu rica etmiştir." [Oysa, 28 Mayıs tarihli İleri'de belirtildiği üzere, Kumpanya zamaimi 1 Mayıs'tan değil, 14 Mayıs'tan itibaren vermek istemektedir.]

Böylelikle, sorun iyi kötü bir çözüme kavuşturulmuşken, aynı yıl içinde, daha aradan altı ay geçmeden tramvay işçileri yeniden yüzde yüz zam vb. isteklerle grev tehdidinde başlamışlardır. (İleri, 4 ve 5 Teşrinisani: "Kumpanya ile müzakere başladı - Amele murahhasları Kenan ve Cemil Efendiler'in fotoğrafları.)

İkdam, 6 Teşrinisâni

"Tekrar Tramvay Grevi

Amele Yeni Metalibat Dermeyan Ediyor

Son bir iki gündür yine tramvay amelesinin grevinden bahsediliyor. Evvelki gün bu babta Ticaret ve Ziraat Nezaretinden icra ettiğimiz tahkikatta nezaret-i müşarünileyh adem-i malûmat beyan ediyordu. Dün de bu mesele hakkında ameale heyet-i murahhasası nezdinde yaptığımız tahkikatta havadisın ve dermeyan edilen metalibatın şirket tarafından adem-i kabulü takdirinde böyle bir grevin kat'i olduğunu istihbar eyledik.

Amele bu hususta üç esaslı noktayı müdafaa ve bu nokat üzerinde ısrar ediyor:

- 1- Son günlerde gerek hayat pahalılığı ve gerek mesken buhranının had bir dereceye dahil olması ve bu yüzden amelenin elîm bir zıyyık-i maişet içinde kıvrılması dolayısıyla yüzde yüz zam icrası.
- 2- Mütareke şeriatinde mevadd-ı mahsusayı hâvi ve bütün dünyanın tâbi olduğu saat-i mesâlinin 8'e indirilmesi.
- 3- Vazife uğrunda âzâsından bazısını kaybetmek suretiyle alîl düşen ameale hakkında, şimdiye kadar mevcut olmayan muntazam bir tekaüt nizamnamesinin tanzimi ve şirketin ol vechile hareket etmesi.

Amele metalibatını Teşrinisânininin 3'ünde şirkete bildirmiş ve şirket de kat'i bir cevap verebilmek için Teşrinisânininin 8'inci pazar gününe kadar mühlet talep etmiştir. Şirket cevab-ı red verdiği takdirde ameale Tatil-i Eşgal Nizamnamesinin gösterdiği usul ve şerait dairesinde makamat-ı aidesi nezdinde teşebbüsatta bulunacaktır."

11
137
İKdam, 7 Teşrinisâni

"Tramvay Amelesinin Metalibi
Kumpanyanın Verdiği Cevap

Tramvay amelesinin kumpanyadan yeniden zam talebinde bulduklarını yazmıştık. Kumpanya bu zam talebini tetkik edeceğini ameleye beyan etmiştir.

Aldığımız malûmata nazaran, kumpanya amelenin metalibini İsviçre'den şehrimize hareket etmiş olan ve elyevm yolda bulunan Müdür Kindorof'un muvasalatını müteakip tetkik ederek red veya kabul eyleyecektir."

İKdam, 10 Teşrinisâni

"Tramvay Amelesinin İstedikleri 28 Maddede Neler Var?

Tramvay amelesinin tramvay şirketinden bazı metalipte bulunduğunu yazmış idik. Aldığımız malûmata nazaran, amele kumpanyadan 28 maddelik metalibatta bulunmuş olup, başlıcaları şunlardır.

- 1- Yüzde yüz zam;
- 2- Kumpanya heyet-i idare, komiser ve işletme müdürlerinden 8 kişinin komisyondan bir daha istihdam olunmamak üzere ihraçları;
- 3- Yeni bir zam tarifesi yapıldığı takdirde, ameleden de bir murahhasın esnay-1 müzakerede hazır bulunması;
- 4- Gerek şirkete alınacak amele, gerek şirketten tard olunacak amele hakkında amele meclisi tarafından bir karar ittihazi;
- 5- Amele için bir hastahane tesisi;
- 6- Şirkete 20 sene hizmet eden her ameleye şirket tarafından bir hane satın alınması;
- 7- Tramvay şirketinin hariçte bir şirketle hiçbir iş yap[ma]ması;
- 8- Amele için şirket depolarında fes kalıpcısı, ayakkabı boyacısı ve elbise temizleyicileri bulunması;
- 9- Amele çocukları için şirket tarafından bir mektep küşat olunması ve bu mektep muallimlerinin amele tarafından intihabı;
10. Yevmî 8 saat çalışılması;
- 11- Gece çalışıldığı takdirde iki misli yevmiye ita'sı;
- 12- 8 saat istirahatın muhtelif zamanlarda olmayarak yalnız bir müddet zarfında ita'sı;
- 13- Şirketin hükümetle herhangi bir husus için esnay-1 müzakeresinde behemahal amele murahhasının da hazır bulunması;"

İKdam, 6 Kânunuevvel

"Tramvay Amelesinin Metalibatı

8 gün zarfında kabul olunmazsa grev yapacaklardır

Tramvay, Tünelve Elektrik şirketleri müstahdemîninin kumpanya nezdinde bir takım metalibatta buldukları malûmdur. Bu metalibat kumpanyaca tetkik edilmiş olup yarından itibaren kumpanya murahhasları ile amele murahhasları arasında müzakerat vcereyan edecektir. Müzakerat neticesinde bir itilâf hasıl olmadığı takdirde, müzakerata başlandığından 8 gün sonra umumî grev ilân edileceği haber alınmıştır."

İkdam, 7 Kânunuevvel"Tramvay Amelesi ve Kumpanya

Tramvay amelesi murahhasları dün son defa olmak üzere tramvay kumpanyası direktörü ile görüşmüşlerdir. Tramvay kumpanyasının esasen evvelce ameleye vaad ettiği bazı hususları kâmilan ibka etmediği takdirde cihetle bunları ve bu meyanda yeni metalibattan bir kısmını kabul edeceği zannolunuyor."

İkdam, 8 Kânunuevvel"Yine Tramvay Grevi mi? Amele ile Kumpanya Uyuşmıyorlar

Tramvay amelesi murahhasları evvelki gün Tramvay Şirketi direktörlüğüne son defa olmak üzere müracaatta bulunmuşlar ve dermeyeran etmekte oldukları şeraiti kabul etmesini teklif eylemişlerdir.

Tramvay şirketi bunlara metaliplerinin ileride temini için uğraşılacağını beyan etmiştir.

Bunun üzerine amelesi murahhasları dün içtimâ etmişler ve alelusul Nafia Nezareti ile Şehremanetine müracaata karar vermişlerdir.

Amele bugün mezkûr mahallere müracaat ettiği Nafia Nezareti keyfiyetten Tramvay direktörlüğünü malûmattar edecek ve her iki taraf tekrar uyuşmadıkları takdirde 8 gün sonra kanunen amelenin grev ilânına hakkı olacaktır."

İkdam, 10 Kânunuevvel"Tramvay Amelesi ve KumpanyaYine Bir Grev Arifesinde miyiz?

TSF tarafından idare edilmekte olan Tramvay ve Tünel şirketleri amelesi tarafından Şirket Müdiriyyet-i Umumiyesine 28 maddelik bir metalibat listesi takdim edilmiş ve bu sebeple şirketle amelesi arasında zuhur eden ihtilâfatın halline tavassut ve amelesi metalibatının kabul ve tasdik ettirilmesi için umum amelesi murahhasları namına Kenan, Recep ve Cemil efendiler tarafından dün Nafia Nezaret-i Celilesine bir istidaname takdim edilmiştir.

Bu istidada, evvelki grev neticesinde kumpanya ile amelesi arasında hasıl olan itilâfta kumpanyaça kabul edilmiş ve şimdiye kadar hâlâ tatbik ve irca olunmamış olan mevaddın kabul ve tatbiki hususu talep edilmektedir."

İkdam, 11 Kânunuevvel"Tramvay Amelesinin Metalibi

Tramvay amelesi murahhasları tarafından Nafiaya verilen bir istidada şirketle amelesi arasındaki ihtilâfın halli için tavassutta bulunulmasını rica ettiğini dünkü nüshamızda yazmıştık. Mezkûr istidanın bir sureti de tramvay şirketi müdiriyyet-i umumiyesine takdim edilmiştir. Ameleyi idare edenler nezdinde yaptığımız tahkikata nazaran, grev meselesini mevzu bahis etmeğe henüz sıra gelmemiştir. Amelenin metalibi hakkında cereyan edecek müzakerattan ve meselenin safahat-ı resmiyesini takipten sonra, amelesi kat'î bir cevab-ı red ile karşılaştığı takdirde grev ilânına mecbur kalacaktır."

İkdam, 19 Kânunuevvel

"Tramvay Amelesi Grev Yapacak mı?
Kumpanyanın Memur Tayini Meselesi

Tramvay kumpanyasının memur tayin edilmediğinden dolayı amelenin grev ilânına başlayacağı hakkında dün bir gazetenin neşrettiği havadis muvafık-ı hakikat olmayıp şirketin pazartesi gününe kadar memur intihap etmek için hakkı vardır. Bundan sonra dahi memur tayin etmediği takdirde, keyfiyeti Nafia Nezareti ameleye tebliğ edecektir. Şirket memurunu tayin eyleser, bir hafta daha amele grev ilânına selâhiyettar değildir."

İkdam, 21 Kânunuevvel

"Tramvay Amelesinin Metalibi
Tarafeyn Bugün İçtimâ Edecekler

Tramvay amelesinin zam vesaire talebi hakkındaki müracaatının şirketçe adem-i kabulü üzerine alelusul amele bir istida ile keyfiyeti Nafia Nezaretine bildirmişlerdi.

Nafia Nezareti keyfiyetten tramvay şirketini haberdar etmiş ve müddet-i nizamîsi olan 8 gün zarfında murahhaslarının intihabı ile Nafia Nezaretine bildirilmesini tebliğ eylemişti.

Mezkur müddet dün münkazi olduğu cihetle tramvay kumpanyasının murahhası olarak Tramvay direktörü Mösyö Dindorof, Elektrik şirketi müdürü Mösyö Hanson ve şirket umur-u hukukiye müdürü İsmail Pertev Beyi intihap ettiğini bildirmiştir.

Amele dahi murahhas olarak Cemil, Recep, Abdürrahman ve Mehmet Kenan Efendileri intihap ettiklerinden, her iki taraf arasındaki son müzakereyi icra için Nafia Nezareti de Demiryollar müdür-ü umumî muavini Nuri Beyi intihap etmiş ve müşavir olarak da heyet-i fenniye müdürü Ferit ve tramvay şirketi nezdinde komiser Samuel Beyler tayin kılınmıştır.

Her iki tarafın murahhasları dün Nafia Nezaretinde Nuri Beyin riyaseti altında içtimâ ederek müzakeratta bulunmuşlardır."

İkdam, 28 Kânunuevvel

"Tramvay Amelesinin Metalibi - Hangileri Tetkik ve Kabul Edildi?

Tramvay amelesi murahhaslarıyla tramvay şirketi murahhasları dün Nafia Nezaretinde Demiryollar müdür-ü umumî muavini Nuri Beyin riyaseti altında içtima etmiştir.

Aldığımız malûmata nazaran amelenin 28 maddelik metalibinden şimdiye kadar ancak 8'i kısmen müzakere edilmiştir. Zam gibi hususata ait olan aksam-ı mühimme henüz mevzubahs olmamıştır.

Biletçilerin akşamları vezneye para teslim ederken geçirdikleri müddet için yarım saatlik yevmiye verilecektir.

Geceleri çalışan ameleye iki misli gündelik ita'sı meselesi hakkında şirket 4 saat çalıştırıp bir misli yevmiye vermeyi teklif etmiştir.

İstasyonlarda bulunan memurının yevmiyesi 40'tan 60'a iblağ ve ayrıca kasa ikramiyesi de verilecektir.

Her kış ameleye odun parası olarak bir aylık ikramiye ita'sı hakkındaki maddeyi kumpanya tetkik edecektir. Tekaüt sandığı teşkiline ait olan 15. madde-kumpanyaca tetkik edilmektedir.

Ameleden alınan cezay-ı nakdîlerin cemiyet tekaüt sandığına vaz'î esasını kumpanya kabul etmiştir. Hasılatın ameleye para verilmesi meselesinden şirket amelenin fikrine muvafık bir zam yaparsa, amele sarfınazar edecektir.

Bütün amelenin şirket tarafından sigorta edilmesi maddesi de şirketçe kabul edilmektedir."

Önce, bir evvelki yılın son gününden bir havadis:

Madenlerimizde ikiyüz Çinli amele

İaşe'de İtilâf mümessili Miralay Vuds'un (Woods) teşebbüsüyle Batum'dan getirilen ikiyüz Çinli amelenin Ayazma ocaklarında çalışmaları için dün İaşe Encümeni Reisi Salih Bey ve İtilâf mümessili Mösyö Vuds'un huzurunda Çinli amele reisiyle bir mukavele akd olunmuştur.

Mezkûr amelenin yevmiye 150 ilâ 200 tona linyit istihsal edeceği ümit olunuyor. Akdolanan mukavele mucibince, linyitin beher tonuna ameleye 250 kuruş bedel ita olunacaktır.

Şimendifer nakliyatı dahil olduğu halde linyitin tonu 750 ila 800 kuruşa baliğ olacak ve İmalât-ı Harbiye'nin tavassutuyla ahaliye satılacaktır.

Bu kömür soba ve kaloriferlerde kullanılabileceğinden bu suretle odun ve kömür stokundan tasarruf edilecek ve bu tasarruf fiyatlara icray-ı tesirden hâli kalmayacaktır.

200 Çinli

§ Batum'dan getirilip Ayazma ocaklarına sevk olunan ameleden 57'si ocağı terk ile savuşup gitmişlerdir. Dün Çinli amelenin nerede görülürse tevkifi hususu İaşe riyaseti tarafından polis müdüriyetine tebliğ olunmuştur.

İkdam, 31 Kanunuevvel 1919, s. 3

141
„Türkiye ve Bolşevizm" hakkında bir fikir

Bosfor gazetesi "Türkiye ve Bolşevizm" serlevhası altında ezcümle diyor ki: "İstanbul'un bazı mehafilinde Bolşevizmden ziyadece bahs edilmektedir. Burada, Moskova'daki Bolşevizm cereyanının tekamülüne dair kat'î fikirler hasıl olduğu zannolunamaz. Rus vukuatına bakılırsa, Bolşevizm Rusya'da bile iki mühim cereyan almıştır.

Birisi sırf Rus mesailine ait bir proje olup cihanı ihtiva etmek üzere ta-savvur edilen bazı müddeiyatı ihtiva ediyor. Bazıları komünist nazariyelerine istinat ederek eski Rusya'nın ihyasını tahayyül ediyorlar. Bunlara göre, Rusya **kalevvel** (eskisi gibi) emperyalist taraftarı olacak ise de tarz-ı idaresi eskisinden biraz farklı olacaktır. Bu fikrin taraftarları ezcümle eski Rus ordusunun zabitanıdır. Bunların fikiren göre, artık defnedilmiş olan eski Çarizm üzerine ağlayıp sızlamaktan bir fayda hasıl olamayacağı cihetle yeni devreye yeni bir sima ile dahil olmak lâzımdır. Ancak bu hizip taraftarları, yarın ki Rusya'nın ezcümle Boğaziçi sevhiline dehşetler neşretmiş olan eski Çar Rusyası kadar muazzam ve haiz-i iktidar olacağına kat'iyen kanidirler."

Bosfor gazetesi hatime-i makal olarak diyor ki:

"Her ne olursa olsun şurası anlaşılmalıdır ki, Ruslar hakikat halde hürriyet-i milliyeye taraftar değillerdir. Burasını Türk milliyetperverleri nazar-ı dikkate almalıdırlar."

İkdam, 5 Şubat 1920, s. 2

12
"Harbiye Amelesi Yevmiçeri

Dün Daire-i Harbiye'de Levazım Reis Muavini Beyin taht-ı riyasetinde bilunum şube müdürleri ile müessesat-ı askeriye müdürleri akd-i içtima ederek ameale yevmiyelerin tezyidi ve fabrikalardan azami surette istifade çareleri tezakür edilmiştir."

İkdam, 5 Şubat 1920, s. 3

"Sanayi ve Amele Meselesi"

İsviçre'de bulunan sahib-i imtiyazımız tarafından gönderilmiştir.

1. Hükümet fabrikalarını birer anonim şirket haline kalbedelim.

"2. Mesele - Bilmünasebe İstanbul'a gelmiş olan Çinli ameleden de bahs edeceğim. Gazetelerde okudum ki, buna da itiraz ~~edilmiş~~ olunmuş. Bunda teşrihe muhtaç noktalar gördüm. Şehremini Cemil [Topuzlu] Paşa bir nutukta, ayda onaltı lira, iki kat esvap, sabahları çorba verdiği halde amele bulamadığını beyan ediyor. Bundan üç şey anladım. 1- İstanbul'da iş görmeğe, iş aramağa muhtaç kimse yok. 2- Verilen ücret azınsanıyor. 3- Tanzifat ameleliğine adem-i tenezzül. Bu üç ihtimalin herhangi biri tahakkuk ederse etsin, sabit olur ki, biz hariçten insan gelmesine muhtacız. İstanbul'u haydi kestiremeyeyim. Fakat, ziraatin terakkisi, boş yerlerin tezyid-i sekenesi için hariçten çalışacak el getirmeğe behemahal muhtacız. Fakat burada biraz tevakkuf edeyim. Türklerin hukukunu müdafaa için Mösyö (Edvar Monte)nin beyanı vechile, Türkiye'nin anasır-ı saireye mesken olması bizim için bir millî felâkettir. Son vukuat bunu bize pekâlâ isbat etmiştir.

Binaenaleyh bize lâzım olan insanları ehl-i İslâmdan olarak tedarik etmek vaciptir. Çinli ameleyi sair yerlerden gelecek ameleye tercih ederim. Bu mesele ciddi bir surette düşünülünce, Çinlilerin (Tungani)lerinden yani Müslümanlarından amele getirilmesinde ısrar bile ederim. Bunların Türk ırkına mensup olmaları bir derece-i tercih'tir bile.. Ondan sonra, her sene miktarı çoğalan ve geçinmekten âciz kalan Hindistan Müslümanlarından amele tedarik edip bunları memleketin iklimi müsait olan yerlerinde iskan ederim. İstanbul, şeraiti ve mevki-i coğrafîsi hasebiyle bir sanayi mahalli olmak istidadını haizdir. Eğer biz milletçe istidadı takdir etmez isek, bir gün gelir, İstanbul'a yerli ahaliden ziyade ecnebi dolar.

Kaç kere söyledim ya, bugün vezaifi hükümet tamamen bir safha-i ilmiyeye girmiştir. Mesail-i içtimaiye ve iktisadiyeyi bilmeden bir hükümetin veya hükümet erkânının idare-i umurda muvaffak olmalarına ihtimal yoktur. Bu adem-i ihtimali kaç keredir gördük. İnşallah yeniden tecrübe ihtiyacında bulunmayız. Ben bize gelecek Müslümanların Hint ve Çin gibi kalabalık yerlerden alınması taraftarıyım. Avrupa kıtasındaki Müslümanları boşaltmak fikrinde değilim.

3. Mesele - Grevler, saat-i mesâinin azaltılması, ücretlerin müessese ve sermaye sahiplerinin derece-i istifadesi nazar-ı dikkate alınmaksızın tezyidi talebi mesaili, pek ince ve o kadar da vahim meselelerdendir. Bu hususta Avrupa'ya taklit edemeyiz. Çünkü bizde istihsal yok. Avrupa'nın mamûlatına ise rekabet mümkün değil. Eğer biz Avrupalı amele gibi çalışalım diyecek olur isek, memleketimizin hayat-ı iktisadiyesini kendi elimizle ifna etmiş oluruz. Dikkat edelim. Almanlar borçlarını ödeyebilmek için günde iki saat fazla işlemeği düşündüler. Bu iki saat

fazla mesâinin mahsulü senevî milyonlara balığ oluyor. İşte Almanya'ya kurtarsa kurtarsa amelenin bu fazla mesâisi kurtaracaktır. Biz iktisadî meseleleri hafifane bir meşreple telâkki edecek olursak, ne kadar müessesat-ı milliyemiz var ise hepsi altüst olur batar. Ve bütün o müessesat ecnebi sermayedarına ve ecnebi ameleye intikal eder. Bizim hissemize yine sırtımızda yük taşımak kalır. İstanbul Müslümanlarındaki ekseriyet de bir zill-ı zail gibi gelir geçer."

*** (imzasız başyazı) "Amele İşsiz ve Fabrikalar Amelesiz"
(Hereke Fabrika Müdürünün mektubu)

İkdam, 7 Nisan 1920

"Karşı gazeteleri grevde
ve Müttehit Gazete

Karşı gazeteleri sahip ve müretteplerinin mürettip grevi üzerine gazetelerin tatiline karar vermeleri neticesi olarak birkaç gündüberi şehrimizde Fransızca ve Rumca gazete intişar etmemekte idi. Düinden itibaren mezkur gazeteler ittihat ederek cümlesi birden tek bir gazete çıkarmağa başlamışlardır. Bu gazete sabah ve öğleden sonra olarak iki defa intişar edecektir."

İkdam, 20 Nisan 1920

(İsviçre'den gönderilmiş başyazı) "İş ve İşçiler"
(Bir İş ve İşçi Bulma Kurumu oluşturulması öneriliyor)

İkdam, 4 Mayıs 1920

"Terzi İşçilerinin Grevi"

İstanbul terzi işçileri de tatil-i eşgal halindedirler. Bunlar da zam talebinde idiler. İstanbul terzi işçileri dört sınıfa ayrılmaktadırlar. Bunlardan birinci sınıf geçen Pazartesi grev yapmışlardı. Bunun üzerine mağaza sahipleri de düinden itibaren diğer sınıf işçilerini de tatil-i faaliyete sevk etmişlerdir.

İkdam, 12 Mayıs 1920

"Mesâî Mükellefiyeti -

Erkân-ı Harbiye -i Umumiye Reis-i Sanisi ve İkdar Komisyonu Reisi
Miralay Behçet Beyefendinin Beyanatı"

(Amele teşkilâtlandırılacak ve işsiz kalmayacak.) Gerek devair-i resmiye ve gerek mebani-i hususiye için ucuz amele bulunacak. (Askerî fabrikaların hariçte de ticaret yapması ve küçük zabitanın terfihi çareleri aranacak.)

İkdam, 20 Mayıs 1920

Bir "Amele ve Mesâî Müdiriyet-i Umumîsi" tesisinin ve "askerin hidemat-ı nafiada istihdamı"nın ilkece kabul edildiği haberi.

İkdam, 27 Mayıs 1920

21 Mayıs - 14 Haziran arasında, İleri'de üçer beşer gün arayla yayımlanan "İşçi Hayatından" başlıklı bir dizi yazı: Çocuk İş, Kadın İş, İşçi Kooperatifleri, İşçi Sigortaları.

144
İkdam, 1 Haziran

"Reji Amelesinin Metalibati

Reji müstahdemîni grev yapacaklarını dün Nafia Nezaretine beyan etmişlerdir. Bunlar kendi idarelerine bazı metalibatta bulunmuşlar; fakat idare kabul etmemiştir. Nafia Nezaretine vâki olan müracaatlarında Tatil-i Esgal Kanunu mucibince teşkil olunacak bir heyet marifetiyle Reji Şirketine tebliğ-i keyfiyet olunmasını talep etmişlerdir.

İstidalarında ne gibi metalibatta buldukları mezkûr değildir. Nafia Nezareti ise heyet teşkili ancak menafi-i umumiye müteallik şirketlere ait bulunduğunu ve Reji şirketinin ise bu kabil şirketlerden olmadığından Nafia Nezaretinin bir muamele-i kanuniye tevessül edemeyeceğini bildirmiştir."

İleri, 8 Haziran

"Tersane Amelesi - Doklar Şirketi - Açıkta Kalan Amele

Harb-i Umûmîden evvel Tersane-i Âmire'yi islah maksadıyla ve müşterekü'l menfaa Doklar Şahanesi Şirket-i vî namıyla tesis ve bilâhare ilcaat-ı harbiye hasebiyle ba-irade-i seniye imtiyazı feshedilmiş olan şirketin müessisleri, âhiren İstanbul'a gelmişler ve Tersane-i Amire fabrikalarında (Armstrong Vickers) müessesesi namıyla faaliyete başlamışlardır. Mezkûr şirketin müdürü Mr. (Şer) namında bir İngiliz olup muavinliğine Osmanlı Seyrüsefain İdaresi İmalât ve İnşaat Müdürü Hüseyin Remzi Bey tayin edilmiştir. Fabrikalardaki memurîn şimdilik ipka edilmiş olmakla beraber ameleden işe yarayanları bittefrik 550 kişilik bir kadro tanzim olunmuştur. Yeni teşkilât mucibince kadro harici kalmış olan emekdar işçiler, şu sıra işsiz kaldıklarından dolayı, şimdiye kadar temin-i istikbâl sandığına tevdi etmiş oldukları paralarının iadesini talep eylemişlerdir."

İkdam, 9 Haziran

"Reji ve Amelesi

Reji Şirketinin nizamnamesi mucibince ameleyi yazın 9,5, kışın 8 saat çalıştırması iktiza ederken, elyevm fazla çalıştırdığı ve bu fazla mesâinin her saati için amele yüzde yüz ücret talep eylemekte ise de, şirketin ancak yüzde elli ücret vermekte olduğu ve amelenin bu şeraite muvafakat etmemesinden dolayı şirketin 1.400 ameleye yol verdiğini yazmıştır. Amele murahhasları tarafından hükûmete vâki olan müracaat üzerine Reji komiseri Dahiliye Nezaretine davet olunmuş ve Dahiliye Müsteşarı Refik Beyin riyaseti altında dün bir içtimâ akdedilerek bir çare-i hal taharrisi zımında müzakeratta bulunulmuştur. Müzakereye bugün de devam edilecektir.

Çıkarılan memurîn ve amele Maliye Nezaretine ba-istida müracaatta bulunmuşlardır. Bu husus hakkında Rejinin mütalâsının da alınmasına lüzum görüldüğünden Maliyece mezkûr istidalar Reji Komiserliğine tevdi edilmiştir."

İkdam, 11 Haziran

"Reji Amelesi tatil-i faaliyet devam ediyor
Tütünsüz kalmamız mümkün mü?"

Reji fabrikasıyla amelesi arasındaki ihtilâf devam ediyor. Bu ihtilâfın sebebini yazdık; şirket 1.400 ameleli geceli gündüzlü çalıştırmak istiyor. Amele fazla mesâf için fazla ücret talep ediyor.

Şirket bu biçarelere haklı taleplerine rağmen yol vermekte tereddüt etmemiştir. Şirket ameleye fazla para vermek için tramvay ve tünelin âhiren tuttuğu yolu takip etmektedir; hükûmeti tütünlere zam icrasına ikna etmek. Haber aldığımızı göre, Reji ameleye birkaç kuruş zam için, tütünlere fiyatını yüzde 40 tezyit etmek niyetindedir.

Maamafih, Şirketin halkı tütünsüz bırakmak için suretiyle bir tehdit ika etmesine -azimkârâne hareket edilirse- meydan verilmeyecektir. Çünkü elyevm üç aylık sarfiyata kifayet edecek kadar tütün mevcuttur. Halbuki buna mukabil 1.400 kişinin açıkta kalmış bulunması, tabî düşünülecek bir keyfiyettir. Dün ameleden biri diyordu ki:

- Şirketin bizi fazla çalıştırmak suretiyle depoları dolmuş olduğundan bize yol vermekte tereddüt etmedi ve nihayet çoluk çocuğumuzla sokak ortasında kaldık. Bu acınılacak hale âcil bir çare bulunacağını ümit ederiz.

Dahiliye müsteşarı Refik Bey Dahiliye Nezaretinin Reji müdiriyeti ile Reji amelesi arasında zuhur eden ihtilâfın hâl ve tesviyesi ve teşebbüsât-ı lâzime icra etmekte olduğunu ve bu hafta zarfında her iki tarafı memnun edecek bir suret-i tesviyenin bulunacağını Bosfor gazetesine beyan etmiştir. Diğer taraftan Maliye Nezaretinin de Reji Komiseri vasıtasıyla Reji ile amele arasında bir itilâf tesisine çalışmakta olduğunu mezkur gazete ilave ediyor."

İleri, 23 Haziran

"Yeni Bir Grev - Debbaghane amelesinin haklı talepleri"
Yedikule'de sekiz gündür grev devam ediyor. Hükûmet 5.000 kişinin sefaletini önlemek için fabrikacılar nezdinde teşebbüste bulunmalı!

İkdam, 17 Temmuz

"İki Fırka Arasında İtilâf

Vaziyet-i hâzıra karşısında milletin bütün kuvvetlerini tevhit ederek çalışması lüzumunu nazar-ı dikkate alan Hürriyet ve İtilâf Fırkasıyla TSF arasında cereyan eden müzakeratın itilâf-ı tamme müncer olduğu haber alınmıştır."

İkdam, 19 Temmuz

** (anonim başyazı) "Sulhü [Sèvres'i] kabul ve imza meselesinde fırkalar"

Hürriyet ve İtilâf erkân-ı mühimmesinden İzmirli Hafız İsmail Efendi "imzalanması gerekir" diye beyanat vermiş.

"HİF'nin mevzuubahsımız olan beyanatından sonra, Türk Teali Cemiyeti, Çerkes Teavün Cemiyeti, Mağdurin-i Siyasiye Cemiyeti ve TSF gibi siyasî ve içtimâî teşkilâtların dahi mezkûr fırka merkez-i umumîsinde içtimâ edip "vatan ve milletin maruz bulunduğu musibet-i azîme karşısında yekdîl ve yekvücut bulunmağa ve hâl-i tabîinin avdetine kadar müttehiden çalışmağa ve selâmet ve menafi-i aliye-i vataniyeyi teminen HİF'na müzaherete" karar vermiş olmaları, bu fırka ve cemiyetlerin dahi, sulhü kabul ve imza meselesinde HİF'nin nokta-i nazarına iştirak ettiklerine delâlet eylemektedir."

İkdam, 25 Temmuz

"Kömür Amelesinin Grevi

Deniz Maden Kömürü Cemiyeti amele murahasaları Nafia Nezaretine müracaatla yevmiyelerinin tezyidini patronlardan talep eyledikleri halde isâf etmediklerinden grev ilân edeceklerini bildirmişlerdir. [hususî]

Bunlar bir müessesede müstahdem oldukları cihetle Nafia Nezaretince bir muamele icrası taht-ı imkânda bulunmadığından bir suret-i tesviye ihzârı için bu baktaki evrak kömür merkezine gönderilmiştir."

İkdam, 3 Teşrinisâni

"İstanbul'dan Daily Express gazetesine yazılıyor:

Baku Kongresine iştirak eden Kemalî murahhasları Ankara'ya avdet etmişlerdir. Bunların ilk işi, Bolşevizmin İslâmiyetin esasat-ı mukaddesesine mugayir olduğunu ve Türkiye'nin bekay-ı millî ve diniyesi için pek meş'um bulunduğunu söylemek olmuştur."

İkdam, 29 Kânunuevvel

"Elektrik Amelesi de Zam İstiyor

Elektrik Tenvirat Şirketi amelesi de müdiriye te verdikleri bir istida ile maaşlarına yüzde yüz zam ve amelenin sigortaya vaz'ı ve şirket tarafından amele için bir tekaüt sandığı tesisi ve amelenin işe nakli için otomobil tahsisi ve saireye ait bir takım metalibatta bulunmuşlardır."

İkdam, 30 Kânunuevvel

"Elektrik Amelesinin Metalibi

İstinye, Beyoğlu, İstanbul Elektrik hatları montör ve montör muavinleriyle amelesinin ıslah-ı hal ve şerait-i mesailerinin icabat-ı asra muvafık bir hale ifrağı, hayat pahalılığı karşısında âciz ve sefil kalan mezkûr işçilerin yevmiyelerinin tezyidi hakkında Dersaadet Osmanlı Elektrik A.Ş. müdiriye te verdikleri metalibat listesine bugüne kadar bir cevap alamamışlardır. Müdiriye te bu teehhüre sebep olarak müdir-i umuminin hastalığını ileri sürdüğünden ve mühendis (Hriş)in nizam ve kavanin-i hükûmete muhalif olarak ameleyi azl ve hapisle tehdide başladığından bahisle amele murahhasları dün Nafia Nezaretine bir istida ile müracaat etmişlerdir. Mezkûr istida üzerine Nafia Nezareti keyfiyeti şirkete bildirecektir.

Şirket amelenin metalibatına kanunen sekiz gün zarfından cevap vermeğe mecburdur."

SOSYALİST HİLMİ BEYİN KATİLİ

338 senesinde Sosyalist Fırkası reisi Hilmi Efendiyi Fatih'te Bozdoğan Kemerinde bir gece tabancayla cerh ve katletmek maddesinden maznunaleyh, Polis Müdüriyeti sabık taharri memurlarından Ali Haydar'ın dün Cinayet Mahkemesinde muhakemesine devam edilmiştir. Dünkü celsede maznun, hayatının taht-ı tehlikede bulunmasından bahs ile davasının Anadolu'ya nakli ve bu husus için müracaatta bulunduğunu ve cevabın vüruduna değin mahkemesinin tehirini talep etmiştir. Heyet-i hâkime maznun tehir-i muhakeme talebini kabul etmediğinden dün mahkemeye devam eylemiştir. Dünkü celsede İstanbul Amele Birliği reisi (!) Şakir Rasim Arkadaş şahit sıfatıyla istima' edilmiş ve mumailleh vak'a hakkında hiçbir malûmatı olmadığını beyan eylemiştir. Bundan sonra hukuk-u umumiye şahidi olarak celbine geçen celsede karar verilen İhsan Beyin davate icabet etmediği için ihzaren celbine ve muhakemenin yevm-i âhire talikine dün karar verilmiştir.

İleri, 18 Nisan 1923, s. 3.

SOSYALİSTİN KATİLİ

Hilmi Efendiyi Öldüren Zat Mahkum Oldu

Sosyalist Hilmi Efendiyi cerh ve katletmekle müttehem bulunan taharri memurlarından Ali Haydar Efendinin muhakemesi dün hitam bulmuş ve Cinayet Mahkemesi tarafından ittihaz edilmiş karar tefhim edilmiştir.

Esnay-ı muhakemede katil vak'ası şu suretle tezahür etmektedir: 338 senesi Teşrinisânîsinin 16. gecesi maktul Hilmi ve müttehem Ali Haydar Efendiler Sirkeci'de Bizans Birahanesinde ayrı ayrı masalarda iyice içerler. Kafalar tütsülendikten sonra kalkarlar ve müteferrik surette birahaneden çıkarlar. Her ikisi de Fatih tramvayına binerler. Şehzadebaşı'nda tramvaydan inerler. Saraçhanebaşı'nda Bozdoğan Kemerü civarından geçmekte iken Ali Haydar Efendi, Hilmi Efendiyi tabanca ile cerh ve firar eder. Fakat silâh sesi üzerine etraftan koşan polisler, Ali Haydar Efendiyi tutarlar ve üzerinde de âlet-i katil olan tabanca zuhur eder.

Ali Haydar Efendi mahkemede, Sirkeci'deki birahaneden kalktıktan sonra Sosyalist Hilmi Efendinin teklifi üzerine eğlenti ve âhenk yapmak için kendisince mechul eğlenti yerine gitmekte iken Bozdoğan Kemerü civarında mechul şahıslar tarafından atılan kurşunların isabetiyle Hilmi Efendinin maktul düştüğünü ifade etmiştir.

Halbuki müttehem Ali Haydar Efendi cinayeti müteakip yapılan tahkikat esnasında verdiği ifadede yolda giderlerken Sosyalist Hilmi Efendinin kendisine sarkıntılıkla bulunduğunu ve bundan mütevellit teessür saikasıyla muhafaza-i namus için Hilmi Efendiyi katlettiğini söylemiştir.

Mahkeme tarafından, Ali Haydar Efendinin tevilen vuku bulan bu itirafına nazaran müttehem huzur-u mahkemede ki ifadesinin müteekzip olmasına ve esbab-ı sübutiye binaen Ali Haydar Efendinin Hilmi Efendiyi mingayritaammüd katl fiilinin mürtekibi olmak üzere mücrimiyetine ve Kanun-u Cezanın 174'üncü maddesine tevfikân da 15 sene müddetle küreğe konulmasına karar verilmiştir.

İleri, 9 Teşrinievvel 1339, s.3.